

Дотримання цих умов дає змогу активізувати увагу учнів на основних етапах композиційної роботи, правильно спланувати технологічний процес виготовлення виробів, враховувати індивідуальні особливості учнів, узгоджувати їхні індивідуальні темпи роботи й чітко організувати навчально-виховну роботу. Мета будь-якого уроку не може бути досягнута без умілого урізноманітнення способів і методів навчання з урахуванням вікових особливостей учнів, змісту творчих робіт, можливостей отримання самостійно додаткових відомостей, побажань учнів, основних технічних і технологічних завдань, що розв'язуються на певному етапі заняття, особливостей виконання творчої роботи [2: 45].

У зв'язку з обмеженими можливостями учителя щодо організації творчої праці з урахуванням інтересів кожного школяра під час уроку, в роботі над виготовленням виробів треба залишати місце для самостійного вибору ним як виробу, так і технології його виготовлення. Вільний вибір активізує діяльність учнів і підвищує її результативність.

Композиційні уміння на уроках трудового навчання формуються під впливом відчуття краси в процесі праці, які виникають у дитини тоді, коли вона бачить цінність праці для суспільства; коли зміст і характер праці відповідають її нахилам і здібностям; коли трудова діяльність відбувається в естетичних умовах; коли праця сама по собі цікава, складна, різноманітна; коли в дитини є певні трудові навички, необхідні для виконання певної трудової діяльності. Звідси випливає висновок: формування композиційної діяльності учнів у процесі трудової підготовки, отримання естетичного задоволення від праці багато залежить від виду праці, умов та інших чинників, але ще більше – від самих учнів, від їх уміння насолоджуватися працею, яке повинен розвивати вчитель трудового навчання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Біласевич І. Структурні компоненти технічних здібностей школярів./І. Біласевич // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2005. – № 1. – С. 47 – 50.
2. Гервас О. Дизайн як засіб удосконалення предметного середовища./ О. Гервас // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2005. – № 1. – С. 45 – 46.
3. Спичак И.А. Дизайнерская подготовка в педвузе. /И.А. Спичак // Школа и производство. – 2001. – № 3. – С. 6 – 8.
4. Хомич Л. Роль мистецтва у професійно-педагогічній підготовці вчителя. /Л. Хомич // Мистецтво та освіта. – 1998. – № 4. – С. 50 – 53.
5. Шорохов Е. Композиция: учеб. для студентов худож.-граф.фак. пед. ин-тов. /Е. Шорохов/ – М.: Просвещение, 1986. – 207с.
6. Щербина В. Конструктивна система художньої композиції. /В. Щербина // Мистецтво та освіта. – 2002. – № 4. – С. 2 – 7.
7. Щербіюк Л. Розвиток творчих здібностей особистості під час створення зразків декоративно-ужиткового мистецтва. /Л. Щербіюк// Трудова підготовка в закладах освіти. – 2006. – № 3. – С. 20 – 22.

УДК 371.132

Т.В. Яцула

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДО ВИХОВНОЇ РОБОТИ У СФЕРІ ДОЗВІЛЛЯ ШКОЛЯРІВ

У статті розглянуто методологічні підходи до оновлення змісту підготовки студентів вищих педагогічних навчальних закладів до виховної роботи у сфері дозвілля школярів.

In article methodological approaches to updating the contents of preparation of students of the supreme pedagogical educational institutions to educational work in sphere of leisure of schoolboys are considered

Розгляд концептуальних підходів до оновлення змісту підготовки студентів вищих педагогічних навчальних закладів до виховної діяльності у сфері дозвілля школярів показує, що вони пов'язані зі змінами, які відбуваються в освітній галузі завдяки осмисленню нових парадигм освіти. Оновлення змісту підготовки студентів пов'язано з методологічним принципом поліпарагментальності, який базується на таких положеннях:

- допустимість співіснування кількох методологічних систем, в рамках яких вибудовується цілісні, закінчені моделі освітніх програм, що виражаються в формі педагогічних теорій, технологій, систем навчання і виховання;
- орієнтація процесів соціалізації й індивідуалізації особистості на різні парадигмальні установки;
- використання різних парадигм на стратегічному й оперативному рівнях;
- залежність вибору вчителем парадигми від рівня сформованості і мотивації учіння (виховання) школярів (пасивної й активної установки на власний інтелектуальний розвиток);
- поєднання елементів різних парадигм у рамках конкретної теорії технології освіти;
- існування всередині кожної парадигми окремих парадигм, кожній з яких притаманний свій, специфічний вибір уявлень про цілі, зміст і процес виховання [5: 24].

На підставі цього ми можемо виокремити та обґрунтувати вихідні положення нашого підходу до підготовки студентів вищих педагогічних навчальних закладів до виховної роботи у сфері дозвілля школярів, розробці його змісту та методичного забезпечення, що і є **метою** статті.

Аналіз історико-педагогічної літератури дозволив нам дійти висновку, що підходи до навчання і виховання школярів тривалий період мали двополярний аспект. З одного боку, вчитель є центром педагогічного процесу, учень (школяр) виконує пасивну роль об'єкта педагогічного процесу. При цьому вчитель висуває мету педагогічної діяльності, планує її зміст, форми, методи, оцінює результати. Слід зазначити, що мета, зміст, форми і методи декларуються суспільством, і вчитель особливо не замислюється над їх доцільністю. З іншого боку, позиція є гуманістичною, за якої в центрі виховання – особистість школяра, що розуміється як абсолютна цінність педагогічного процесу. З кінця 80-х років ХХ століття саме ця позиція стала джерелом пошуків теоретичних розробок та впровадження в практику виховання інноваційних концептуальних підходів і змін у змісті освіти.

Перша концепція – культурологічна (Є.В.Бондаревська, Н.Б.Крилова) розглядає освіту як частину культури, у якій учитель є посередником між дитиною та культурою. Відповідно до цього рушійними силами процесу освіти стають пошук особистісних смислів, діалог та співпраця учасників освітнього процесу. Цілі освіти реалізуються через відбір його змісту, джерелом якого є соціальний досвід, що акумулюється в культурі й містить такі компоненти, як: знання, способи діяльності, досвід творчої діяльності й досвід емоційно-ціннісного ставлення до світу.

Отже, пошук змісту підготовки студентів вищих педагогічних навчальних закладів базувався нами на цих провідних положеннях, так як дозвілля школярів є соціокультурним феноменом здобуття школярами соціального досвіду.

Друга концепція, що лягла в основу методології розробки змісту підготовки – особистісно орієнтована (І.Д.Бех, С.В.Кульневич, І.С.Якиманська, В.В.Сериков, Д.О.Белухін А.В.Хуторський). Кожна наукова школа в розробці своєї концепції акцентує увагу на різних аспектах теоретичного обґрунтування та практичного впровадження вищезазначеної концепції, однак єдиною методологічною основою є цінність суб'єктів педагогічного процесу та умови їх саморозвитку, самовдосконалення та самореалізації.

Компетентнісний підхід до визначення змісту підготовки майбутнього вчителя до взаємодії зі школярами у сфері дозвілля надає змогу конкретизувати мету, завдання, головні його компоненти та методичні особливості впровадження.

З позицій компетентнісного підходу головним результатом освітньої діяльності є формування ключових компетенцій. Важливим для нашого дослідження є визначення компетентності як здатності діяти в ситуації невизначеності [3: 6]. Учителя, який взаємодіє зі школярами в соціокультурному середовищі, що динамічно змінюється, таке визначення спонукатиме на творчий саморозвиток, мобільність у прийнятті педагогічно доцільних рішень. З позицій компетентнісного підходу цілі підготовки студентів вищих педагогічних навчальних закладів до організації дозвілля школярів є такими:

- навчити розв'язувати проблеми особистісного розвитку школярів, знаходити оптимальні засоби досягнення поставленої мети, оцінювати отримані результати, організовувати свою пізнавальну діяльність; співпрацювати з однокурсниками, обмінюючись з ними поглядами на смисли й технологічні елементи особистісної взаємодії зі школярами у сфері дозвілля;
- навчити пояснювати явища, що відбуваються в соціокультурному середовищі дозвілля школярів, їх сутність, причини, взаємозв'язки;
- навчити орієнтуватися в ключових проблемах розвитку особистості школярів різних вікових періодів;
- навчитися орієнтуватися у світі цінностей, розв'язувати аксіологічні проблеми;
- навчитися розв'язувати проблеми особистісної взаємодії зі школярами (комунікативні, особистісно розвивальні, проблеми співпраці тощо).

Ми вважаємо, що здатність розв'язувати проблеми, пов'язані з дозвіллям школярів, має такі складові: орієнтація на ціннісно-сміслове сприйняття особистісної взаємодії зі школярами у сфері дозвілля; теоретичні і прикладні знання, необхідні для розуміння сутності проблем дозвілля школярів і вибору шляхів її розв'язання; уміння, що необхідні для визначення найбільш ефективних форм і методів взаємодії зі школярами у сфері їх життєдіяльності, що є предметом нашого дослідження.

Компетентнісний підхід передбачає зміни в предметних програмах [3: 11], що пов'язані з розвитком пізнавальної самостійності студентів, їх самостановленням як компетентнісного вчителя. У результаті формується ключова компетентність, що проявляється "у якості особистісно усвідомлюваної, такої, що ввійшла в суб'єктивний досвід, яка має особистісний смисл системи знань, умінь, навичок [2: 30].

Розгляд концептуальних підходів до визначення змісту підготовки студентів вищих педагогічних навчальних закладів до організації дозвілля школярів показує, що він має бути пов'язаний з різними аспектами концепцій, що ми розглянули, тобто характеризуватись поліпарадигмальністю. На цю характерну особливість конструювання змісту освіти звертає увагу М.В.Богуславський, який стверджує, що в сучасних умовах складається багатовимірна модель теоретичних основ змісту освіти з такими традиційними складовими: матеріальна (змістова) и формальна (діяльнісна, розвивальна). Вони доповнюються ще двома параметрами – зовнішнім змістом і внутрішніми новоутвореннями, що відбуваються під час навчання в особистості учня [1].

Разом з цим відправним моментом у розробці змісту підготовки студентів до виховної роботи у сфері дозвілля школярів є модель змісту освіти В.В.Краєвського, І.Я.Лернера, М.М.Скаткіна, яка стала основою для структурування змісту відповідного до мети нашого дослідження. Згідно з нею зміст освіти складається з чотирьох структурних елементів: досвіду пізнавальної діяльності, що зафіксована у формі засобів її здійснення – знань; досвіду репродуктивної діяльності, що зафіксована у формі засобів її здійснення – умінь і навичок; досвіду творчої діяльності – у формі проблемних ситуацій; досвіду емоційно-ціннісних відношень.

Кожний з видів досвіду відтворений у змісті підготовки студентів педагогічних навчальних закладів до взаємодії зі школярами у сфері дозвілля:

- знання про цілі і завдання взаємодії зі школярами у сфері дозвілля; соціокультурні особливості сфери, що розглядається; про зміст, форми і методи організації дозвілля школярів доповнюють і збагачують професійно-педагогічну підготовку

студентів ... до особистісної взаємодії зі школярами, до педагогічної діяльності загалом;

- активність особистісної взаємодії у сфері дозвілля школярів передбачає сформованість окремих умінь і навичок, що є необхідними складовими педагогічного досвіду і забезпечують здатність до рефлексії та саморозвитку;
- включення до змісту підготовки досвіду творчої діяльності і розвитку творчого потенціалу студентів є, на нашу думку, особливо важливим компонентом визначеного нами новоутворення – культури особистісної взаємодії. При визначенні змісту ми приділяли особливу увагу саме цьому компоненту;
- компонент емоційно-ціннісних відношень, на жаль, не є достатньо розробленим у теорії і практиці підготовки майбутніх учителів до виховної діяльності. Ми вважаємо, що визначення майбутнього вчителя з сенсом свого життя і професійно-педагогічної діяльності надає змогу наповнювати педагогічну діяльність альтруїстичними ідеями життєвих цінностей: людина, якій я в змозі допомогти у самовизначенні; взаємини зі школярами як взаєморозвивальні; час дозвілля і час праці як цінність саморозвитку та ін.

В основі структурування змісту навчального матеріалу і професіоналізації змісту навчання лежать принципи взаємодії навчально-пізнавальної, навчально-практичної та самостійної практичної діяльності студентів; єдність процесуально-змістових і мотиваційно-ціннісних аспектів загальнопедагогічної підготовки; єдність розчленованості й інтегрованості змісту навчання; поетапна конкретизація фундаментальних професійно-педагогічних проблем.

Такий погляд на зміст підготовки студентів вищих педагогічних навчальних закладів до організації дозвілля школярів, формування культури особистісної взаємодії вимагає введення нових змістовних елементів у навчально-виховний процес вищих педагогічних навчальних закладів що, як свідчать результати нашого дослідження, сприяє становленню майбутнього вчителя, підвищує якість його діяльності у виховній роботі зі школярами.

При розробці змін у змісті професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів до взаємодії у сфері дозвілля школярів ми спирались на тлумачення рівнів професійної освіти, яке надано В.С.Ледньовим [4: 171]. Автор звертає увагу на те, що людина не тільки формується, але і проявляється в діяльності, тому про ступінь, рівні її професійної підготовки можна судити по специфічним видам діяльності, які людина в змозі виконати і які виступають у якості еталонних. Вищий рівень готовності характеризується як інформаційно-продуктивна діяльність по створенню раніше невідомих теоретичних моделей, які вимагають від людини здібностей, що забезпечують формулювання проблеми в складних ситуаціях, висунення і перевірку гіпотез; оперування граничними масивами інформації, які перевищують рівень раніше пізнаного у відповідній галузі.

Виходячи з цього, ми висунули такі припущення:

1. Інформація, яка надається в підручниках та навчальних посібниках з педагогічної психології, педагогіки не є достатньою для підготовки студентів ... до організації дозвілля школярів. Необхідним є пошук такої інформації, яка надала б можливість майбутнім учителям оперувати знаннями і конструювати відповідну особистісну взаємодію зі школярами у сфері дозвілля. При цьому доречним став пошук інноваційних форм і методів взаємодії зі школярами, які б відповідали соціокультурним особливостям життя школярів.

2. Діяльність щодо конструювання особистісної взаємодії майбутніх учителів зі школярами в процесі організації їх дозвілля потребує нових підходів до процесуальних компонентів: лекційних, семінарських, практичних занять з психолого-педагогічних дисциплін, які б сприяли розвитку творчого мислення майбутніх учителів.

Отже, визначені нами концептуальні підходи до конструювання і змісту підготовки студентів вищих педагогічних навчальних закладів до організації дозвілля школярів вимагають складної структури знань, умінь, навичок, творчої діяльності, ціннісно-

сміслового самовизначення, що за нашим припущенням має забезпечити зміни в соціокультурній ситуації дозвілля школярів.

На основі аналізу дидактичних підходів до конструювання змісту освіти В.І.Бондаря, В.О.Оніщука, О.Я.Савченко, В.В.Краєвського, І.Я.Лернера, М.М.Скаткіна нами розроблена та експериментально перевірена система критеріїв відбору і конструювання змісту підготовки студентів вищих педагогічних навчальних закладів до організації дозвілля школярів.

Критерій відображення в змісті підготовки вчителів сучасних концептуальних підходів до соціалізації школярів у соціокультурних умовах сьогодення.

Основою застосування цього критерію є необхідність визначення студентами педагогічних навчальних закладів доцільності педагогічної діяльності у сфері дозвілля та особистісних смислів взаємодії зі школярами в зазначеній сфері їх життєдіяльності. У змісті навчальних програм з дисциплін психолого-педагогічного циклу представлені теорії соціалізації, її закономірності; поняття, які розкривають і створюють у свідомості майбутніх учителів ціннісно-сміслове уявлення про дозвілля школярів та його роль в особистісному розвитку дитини.

Критерій відображення в змісті освіти особистісно розвивального компоненту педагогічної діяльності. Застосування цього критерію дозволяє спрямувати освіту на смисложиттєве самовизначення студентів вищих педагогічних навчальних закладів стосовно цінностей взаємодії зі школярами у сфері дозвілля. Він надає можливість рефлексивно оцінювати власні досягнення та спрямовувати зусилля на саморозвиток, самовдосконалення.

Критерій творчого самовиявлення. Застосування цього критерію передбачає діалогічність і полілогічність при впровадженні змісту підготовки студентів ... до організації дозвілля школярів, що має бути відображено в програмах психолого-педагогічних дисциплін та методичному забезпеченні навчально-виховного процесу.

Критерій відображення в змісті підготовки студентів вищих педагогічних навчальних закладів до організації дозвілля школярів психолого-педагогічних умов ефективності взаємодії зі школярами у сфері дозвілля. Цей критерій передбачає рефлексивний аналіз рівня культури особистісної взаємодії як новоутворення, що надає змогу оцінювати стан готовності, відповідні особистісні надбання: смисложиттєві орієнтири в педагогічній діяльності, знання, уміння, навички.

Таким чином, визначені нами концептуальні підходи, принципи конструювання та критерії відбору змісту підготовки студентів вищих педагогічних навчальних закладів до організації дозвілля школярів дозволяють виділити такі підсистеми змін у розвитку готовності студентів вищих педагогічних навчальних закладів до виховної роботи у сфері дозвілля школярів.

Перша підсистема – **ціннісно-сміслова**: аксіологічні основи буття людини, дозвілля як цінність життєдіяльності, педагогічна ціннісна взаємодія зі школярами; смисл професійно-педагогічної діяльності, яка є складовою сенсу життя вчителя; культура особистісної взаємодії як важливе утворення особистості вчителя, що надає змогу досягати результативності в особистісному розвитку школярів.

Друга підсистема – **пізнавально-дослідницька**: зміст, структура, форми, методи, особливості дозвіллевого часу школярів, особливості його проведення в різні вікові періоди, місце і значення вчителя у взаємодії зі школярами в зазначеній вище сфері; умови, що забезпечують ефективність взаємодії вчителя і школярів у сфері дозвілля. Саме засвоєння студентами вищих педагогічних навчальних закладів цієї підсистеми знань і відповідних умінь у поєднанні з ціннісно-смісловим самовизначенням у педагогічній діяльності надає їм спрямування до саморозвитку, самореалізації у виховній роботі зі школярами.

Третя підсистема знань та умінь – **технологічно-моделююча**: сутність технологій виховання, власна аргументація цілей і завдань особистісної взаємодії зі школярами у сфері дозвілля; моделювання як конструкція змісту, форм, методів організації дозвілля школярів, яка відображає певний засіб взаємодії зі школярами в зазначеній вище сфері. Це дозволяє

студенту актуалізувати власне ставлення до дозвілля школярів, визначати шляхи психолого-педагогічного супроводу та їх педагогічної підтримки в напрямі особистісного розвитку.

Четверта підсистема знань та умінь – **комунікативно-розвивальна**: спілкування як феномен людського буття, комунікативні якості вчителя та їх роль в особистісному становленні школяра, спілкування як провідна діяльність школярів під час дозвілля, техніки взаємодії, взаєморозуміння та взаємовплив учителя і школярів у просторі дозвілля школярів.

На основі виділених нами знань, умінь і навичок, за нашим припущенням, відбуваються якісні зміни в ціннісно-смисловому ставленні студентів до взаємодії зі школярами у сфері дозвілля, що знаходить своє відображення в рівні культури особистісної взаємодії майбутнього вчителя зі школярами. Результатом є моделювання змісту, форм, методів дозвілля школярів, які відповідають завданням виховання особистості на сучасному етапі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Богуславский М.В. Типология подходов к развитию теории содержания общего среднего образования в отечественной педагогике XX века // <http://lerner.edu3000.ru/feedback.htm>.
2. Бондаревская Е.В., Кульневич С.В. Парадигмальный подход к разработке содержания ключевых педагогических компетенций // Педагогика. – 2004. – №10. – С.23-31.
3. Лебедев О.Е. Компетентностный подход в образовании // Школьные технологии. – 2004. – №5. – С.3-13.
4. Леднев В.С. Содержание образования: сущность, структура, перспективы. 2 изд. перераб. – М.: Высш. шк. – 1991. – 224 с.
5. Шиянов Е.Н., Ромаева Н.Б. Полипарадигмальность как методологический принцип современной педагогики // Педагогика. – 2005. – №9. – С.17-25.